

Н. С. Хитра,
кандидат філологічних наук, методист вищої категорії,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ДЕКОДУВАННЯ ТЕКСТУ ТВОРУ «МАЛИНОВИЙ ДЗВІН» ЮРІЯ ЗБАНАЦЬКОГО

У літературі початку ХХ століття почав активно розвиватися метод соціалістичного реалізму, домінуючими ознаками якого були ідеологічний аспект, партійність та ідейність, які безумовно обмежували письменників та підпорядковували їх панівній ідеології. Також однією засад було примат колективного над особистим, що в цілому властивий усьому періоду соціалістичної розбудови. Радянська школа методично нівелювала значення національної компоненти в освіті, відмовляла народам у культурному самовизначенні. Звідси й локальні обмеження свободи особистості – намагання зрівняти людей, ідеологічно викривленим чином сформувати їх особистість в угоду системі. У радянській системі координат від самого її становлення людина розглядалася лише якості гвинта, що обслуговує гігантську машину, повністю ігнорується живий народний запит на національну самоідентифікацію.

Політика партії методично спрямовувалась на кристалізацію національного нігілізму в свідомості молодих людей, нав'язувала забуття рідної культурної ідентичності – своїх традицій, культури, мови. Слова національний і антирадянський стали синонімами. Основний зміст творів про, що віднайшли свою прописку в 30-50-ті роки минулого століття, зводився до оспівування «нового світу й торжества радянської влади». Література перебувала в умовах потужного тиску зі сторони ідеології більшовиків, яка з часом займала все міцніші позиції: «У середині минулого століття тема школи стала актуальною серед «класиків літератури для дітей та юнацтва», яким належало авторство надзвичайно популярних на той час (насамперед у середовищі ідеологічно налаштованої критики) типових «шкільних» текстів, що здебільшого були покликані оспівувати щасливу комсомольсько-піонерську дійсність школярів усуміш з не менш цікавим життям радянських вчителів». Зокрема, твори Юрія Збанацького посідали першорядне місце у соцреалістичному каноні української прози. У своїх творах Збанацький пише про щасливу дружбу радянських народів, життя радянської школи, молоді, боротьбу за побудову комунізму. Збанацький – комуніст, який непохитно стоїть на позиціях партійності, народності, соціалістичного реалізму.

У своєму романі «Малиновий дзвін» яскраво змальоване життя радянської школи. Через змалювання стану справ у пересічній сільській школі, Збанацький описує форми і методи соціалістичного формату в системі освіти, політику школи, яка вимагала лише формального відбуття уроків. Основні сюжетні колізії пов'язані з діяльністю новопризначеного директора школи Тараса Демидовича Залужного, котрий зустрівся у сільській школі з великими проблемами організаційного та морально-етичного характеру. В атмосфері недовіри та прихованої ворожнечі молодий директор бореться за успішність та відвідування у найвідсталішій школі району. Головний герой - радянська людина, мужня і смілива, справедлива, повнокровний образ сина радянського народу. Молодого директора зображено як активного громадського діяча, сміливого та заповзятого, що згуртовує усі громадські сили заради піднесення шкільної справи, не дивлячись на проблеми, перешкоди та доноси.

Значну увагу приділено викриттю бюрократизму, казенщини та бездушного ставлення до людини. Автор намагався відкрито вказати на проблеми, що існували на той час та показати як згубно впливало це на школу, вчителів та освіту загалом. Голова райкому профспілки Малецька, типова формалістка, бюрократка та інтриганка «була особою далеко

не симпатичною». Недалека Малецька любила де треба, де й не треба похвалитися сумнівними заслугами, її всі боялися як вогню, вона цілими півріччями збирала на вчителів компромат для районної вчительської конференції і лихо тому, хто потрапив до її щоденника. Аналізуючи роман, О.Стогнут пише: «Автор показує метаморфози, що їх зазнавали факти на шляху від життя до трибуни, з якої виступала Малецька. Перейшовши від авторської розповіді до безпосереднього зображення подій, Збанацький дає можливість читачеві, обізнаному з подіями в Ковалівці, відчутти, як, вміло жонглюючи тими «фактами», Малецька засмоктує свою жертву в bagno лицемірної, ханжерської демагогії».

Також, Юрій Збанацький в романі «Малиновий дзвін» піднімає тему «невиправних» дітей, їхньої адаптації в суспільстві та розвінчує надуману тогочасними педагогами-догматиками проблему, показує значення позитивного прикладу дорослих, традиційно для тогочасної радянської моделі виховання розкриває силу колективу, радість щирого та вірного товаришування.

Отже, тогочасний літературний герой став механізмом для просування «правильних тем», функціонував виключно як проект влади, сюжети та персонажі створювалися за чітким шаблоном: «Образ радянської дитини, що має пере-сотворитися в «нову людину», притаманні риси дисциплінованості, самопожертви та героїзму. Вона виконувала «функції надлюдини, що не відчуває болю, не сумнівається, чітко виконує доручення».

Ключові ідейні настанови, імплементовані автором у текстовий масив твору, базуються на шаблонних соцреалістичних схемах трудового виховання дитини, засудження так званих «білоручок», на приматі колективного над особистим тощо. Фактично ця концепція формування особистості і є тим ідеологічним підґрунтям, на якому базується твір Збанацького.

Література:

1. Збанацький, Ю. О. Твори : у 4 т. Т. 1. Малиновий дзвін : роман. Київ : Дніпро, 1984. 359 с.
2. Новомінський, А. Трудові будні Ковалівської школи : в романі Ю. Збанацького „Малиновий дзвін”. Радянська школа. 1958. № 9. С. 87–90.
3. Стогнут, О. С. Юрій Збанацький. Київ : Дніпро, 1968. 119 с.
4. Федорів, У. Поле влади та літературний канон: до проблеми взаємодії. *Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Серія філологічна*. 2008. Вип. 44, ч. 2. С. 15–22.